

Wstęp

Od chwili ataku Rosji na Ukrainę ponad sześć milionów mieszkańców wyjechało z zaatakowanego kraju. Biuro Wysokiego Komisarza do spraw Uchodźców w marcu 2024 roku odnotowało zarejestrowanie 5 982 900 obywateli Ukrainy w krajach Unii Europejskiej i Wielkiej Brytanii¹. Najwięcej osób znalazło schronienie w Niemczech (1 139 690), w Polsce (956 635), Czechach (381 400) i Wielkiej Brytanii (255 060). Liczne grupy ludności zmuszone zostały do przesiedlenia się z zagarniętych przez Rosję terenów w inne, bezpieczniejsze rejony Ukrainy. UNHCR szacuje, że w 2024 roku 14,6 mln osób z Ukrainy będzie potrzebowało różnych form pomocy humanitarnej: ochrony ratującej życie na terenach frontowych, wsparcia dla długotrwale wysiedlonych, dostępu do usług zdrowotnych, społecznych, psychologicznych, mieszkania i pracy, różnych programów trwałych rozwiązań. Znaczna część uchodźców i osób wewnątrznie przesiedlonych wyraża chęć powrotu do swych miejsc zamieszkania, choć zniszczonych zostało dwa miliony mieszkań – głównie na terenach Ukrainy Wschodniej². Dużą część uchodźców z Ukrainy stanowią dzieci. W Polsce jest to ponad 300 tysięcy; 42% osób, które przybyły po 24 lutego 2022 roku i wystąpiły o nadanie numeru PESEL UKR³,

---

¹ Operational Data Portal, *Ukraine Refugee Situation*; data.unhcr.org/en/situations/ukraine [data dostępu: 2.09.2024].

² UNHCR, *Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees, Refugee Returnees and IDPs from Ukraine*, 20 lutego 2024, UNHCR Regional Bureau for Europe, UNHCR Ukraine; <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106738> [data dostępu: 2.05.2024].

³ UNHCR, *Regional Refugee Response Plan for the Ukraine Situation, Final Report 2023*, 23 lutego 2024; <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106833> [data dostępu: 2.05.2024].

to osoby małoletnie. Grupie tej w pierwszej kolejności należy się pomoc. Opublikowana przez nas książka przedstawia potrzeby i problemy dzieci ukraińskich będących ofiarami wojny oraz różne formy pomocy organizowanej zarówno w Ukrainie, jak i w Polsce.

W pierwszym tekście Vira Korniat omówiła podstawy prawne ukraińskiego systemu opieki nad dziećmi osieroconymi i pozbawionymi opieki rodziców, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji sierot wojennych, dzieci osób przesiedlonych, pojmanych i dzieci uchodźców. Odniosła się też do najważniejszych wyzwań systemu opieki nad dziećmi i trudności w realizacji przyjętej kilka lat wcześniej reformy tego systemu.

Ewa Palamer-Kabacińska na podstawie przeglądu sprawozdań i doniesień internetowych opisała działalność organizacji harcerskich na rzecz uchodźców. Przedstawione materiały ukazują wielorakie zaangażowanie wielu organizacji harcerskich na rzecz dzieci, młodzieży i rodzin przybyłych z Ukrainy od początku wojny przez cały okres jej trwania. Wytyczają też perspektywy dalszego działania.

Dwa teksty: Olhi Stoliaryk oraz Alli Marchuk, Lidiyi Oryshchyn-Buzhyhan i Nataliyi Kalki dotyczą problemów dzieci przesiedlonych wewnątrz Ukrainy. Stoliaryk przedstawiła wyniki wywiadów z rodzicami dzieci z różnego rodzaju niepełnosprawnościami, które zostały wewnątrz przesiedlone na terenie Ukrainy. Doświadczenia tej grupy i opis napotkanych trudności pozwoliły sformułować najważniejsze zalecenia dotyczące organizacji pomocy podczas ewakuacji oraz wymogów dla schronów przeznaczonych dla rodzin dzieci o specjalnych potrzebach. Drugi tekst przedstawia doświadczenia bullyingu, na który narażone są dzieci w nowym środowisku rówieśniczym.

Ewelina Zubala w swoim artykule przedstawiła ramy prawne dotyczące uczniów ukraińskich w polskim systemie oświaty i ich sytuację. Na tym tle opisała Fundację Wolności oraz koncepcję mobilnych wychowawców międzykulturowych i ich działalność w warszawskich placówkach wsparcia dziennego, świetlicach i szkołach, które przyjęły grupy dzieci ukraińskich uchodźców wojennych.

W tekście Olesi Tsymbaly i Oleny Voznesenskiej została zaprezentowana arteterapia jako metoda pracy terapeutycznej z dziećmi i młodzieżą

wewnętrznie przesiedloną oraz grupą dzieci w ukraińskim domu dziecka. Przedstawiono warunki, w jakich powinna być ona prowadzona w celu przezwyciężenia skutków traumy, oraz zalety tej metody pracy z dziećmi dotkniętymi skutkami wojny toczącej się w Ukrainie.

Tekst napisany wspólnie przez Urszulę Markowską-Manistę i Olhę Ovcharenko dotyczy problemów, jakich doświadczają nastolatki, którzy przybyli z Ukrainy do Polski i próbują zaadaptować się do nowych warunków życia i nowego środowiska. Na przykładzie kilku przypadków autorki pokazują różne typy kryzysów psychologicznych młodych migrantów i przedstawiają wyzwania, przed którymi stają ukraińscy i polscy psycholodzy, nauczyciele i inni specjaliści pracujący z młodymi migrantami wojennymi z Ukrainy oraz przykładowe zajęcia psychoedukacyjne organizowane dla nastolatków z traumatycznymi doświadczeniami i ich rodzin.

Iryna Zubrytska-Makota omówiła terapię odwracania za pomocą ruchu gałek ocznych i praktyczne zastosowanie EMDR w różnych krajach w celu leczenia zespołu stresu pourazowego i traumy rozwojowej u dzieci z zaburzeniami przywiązania. Dodatkowo przedstawiła wyniki zastosowania tej metody w pracy z ukraińskimi dziećmi, które doświadczyły traumy wojennej, i tworzone przez nią możliwości udzielenia wsparcia psychologicznego oraz wpływ na poprawę stanu emocjonalnego dzieci, szczególnie w połączeniu z zastosowaniem innych metod psychoterapii.

Ewelina Kownacka opisała ograniczenia prawne dotyczące adopcji dzieci ukraińskich w czasie trwania wojny. Wśród dzieci, które przybyły do Polski po 24 lutego 2022 roku, jest wiele opuszczonych przez rodziców, wychowanków placówek i rodzin zastępczych oraz takich, których matki deklarują wolę, żeby ich dziecko było adoptowane. Niemożność przeprowadzenia adopcji prowadzi do przedłużania się pobytu tych dzieci w placówkach lub rodzinach zastępczych.

W tekście Marii Kolankiewicz przedstawiona została sytuacja dzieci w ukraińskich placówkach opiekuńczych i rodzinach zastępczych, które znalazły schronienie w Polsce po 24 lutego 2022 roku. Zaprezentowano liczby dzieci ukraińskich, jakie zostały zarejestrowane w ministerialnej ewidencji z podziałem na województwa, w których zorganizowano ich pobyt, oraz zmiany, jakie zaszły w czasie dwóch lat od wybuchu wojny. Najważniejsze

potrzeby i problemy w ich zaspokojeniu określone zostały na podstawie rozmów z opiekunami i organizatorami pobytu.

Książka ta powstała w ramach współpracy pracowników Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego i Katedry Pedagogiki Społecznej i Pracy Socjalnej Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki. Współpraca ta ma charakter zarówno naukowy, jak i edukacyjny – w ramach programu Doskonałości dydaktycznej UW studentki ze Lwowa uczestniczą razem z polskimi studentkami w zajęciach na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz wizytach hospitacyjnych w instytucjach edukacji i pomocy społecznej. W 2023 roku tematem tygodniowych zajęć była sytuacja dzieci ukraińskich przebywających w Polsce, w roku 2024 mają na celu przedstawienie podstaw prawnych oraz organizacji polskiego systemu edukacji i pomocy społecznej.

Maria Kolankiewicz
Warszawa, maj 2024